



vogelsenzo

Deze nieuwsbrief is gekoppeld aan het weblog vogelsenzo; over vogelervaringen en andere natuurbelevissen in en om Tilburg en soms wat verder weg, gemaakt door Ad Kolen. Deze nieuwsbrief bevat uitgebreide versies van de artikelen op het weblog. Stuur een e-mail naar adkolen@kpnmail.nl als je de nieuwsbrief wilt ontvangen.

Noorderbos broedvogels 2023

Een goed seizoen, een stabiele trend in de reeks en stijgende aantallen

Ad Kolen

Het ten noorden van Tilburg gelegen Noorderbos is aangelegd op de voormalige vloeivelden van de stad. Eerder lagen hier uitgestrekte heidevelden, wat soms nog in de beplanting is terug te zien. Het Noorderbos is een gevarieerd gebied van 110 ha met oude en jonge bossen, graslandjes, beken, sloten en een flinke zandwinplas. De afwisseling in biotopen trekt vele verschillende soorten vogels aan.

Broedvogel Monitoring Project

Sinds de opening van het gebied in 2003 inventariseer ik de broedvogels in het Noorderbos volgens de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon. Bij het vaststellen van territoria volgens deze methode wordt op broedgedrag van vogels gelet. Dan zijn 'nest-indicerend, geldige waarnemingen, datumgrenzen, fusie-afstanden, territorium-indicerend en minimale eisen' de termen die gelden als doorslaggevende factoren. Al de verzamelde gegevens worden aan het einde van het broedseizoen via automatische clustering omgezet in territoria. Deze methode, sinds enkele jaren ook door mij gebruikt, is nauwkeuriger dan het handmatige verwerken van de gegevens. In de praktijk bestaat deze inventarisatie uit 8 telronden vanaf zonsopgang tussen half maart en half juli. Alle waarnemingen betreffende broedvogels worden ter plaatse ingevoerd in de app Avimap.



Restanten van de vorige bestemming van het Noorderbos, de vloeivelden zijn op meerdere plaatsen te zien!

Hoogste aantal broedvogels 49

Deze 21^e versie van de broedvogelinventarisatie is goed voor 49 verschillende broedvogelsoorten. Samen met hetzelfde aantal in 2007 zijn dat de hoogste aantallen. Het totaal aantal vastgestelde territoria in 2023 is 309; in 2007 is dat met 210 territoria een stuk lager. Door het na drie jaar stoppen van het 'Nestkastonderzoek Noorderbos OPEN' zijn in 2023 wat minder gegevens verzameld en valt het totaal aantal vastgestelde territoria met 309 wat lager uit dan in het voorgaande jaar met 324. Met het vaststellen van 2 territoria van nieuwe vogelsoorten voor het Noorderbos in 2023 is het totaal aantal vastgestelde territoria in de gehele telperiode op 75 gekomen. Sinds 2003 hebben dus 75 verschillende vogelsoorten het Noorderbos geschikt bevonden als broedgebied.



Het paar knobbelzwanen, brengt ondanks serieuze pogingen geen jongen groot.

Overzicht van de broedvogels in 2023 met territoria

Fuut (1), knobbelzwaan (1), grauwe gans (1), grote Canadese gans (1), nijlgans (1), krakeend (1), wilde eend (1), kuifeend (2), buizerd (2), waterhoen (2), meerkoet (3), holenduif (1), houtduif (12), koekoek (1), bosuil (1), ijsvogel (1), groene specht (1), grote bonte specht (3), middelste bonte specht (1), kleine bonte specht, (2), oeverzwaluw (5), boompieper (7), winterkoning (25), heggenmus (9), roodborst (16), roodborsttapuit (1), merel (20), zanglijster (13), Cetti's zanger (1), bosrietzanger (1), kleine karekiet (9), spotvogel (1), grasmus (11), tuinfluiter (10), zwartkop (24), tjiftjaf (28), fitis (8), bonte vliegenvanger (2), staartmees (1), pimpelmees (8), koolmees (20), boomklever (2), boomkruiper (12), gaai (2), zwarte kraai (4), spreeuw (4), vink (23), putter (1) en appelvink (2).

Nieuwe soorten (2)

Dit jaar is er van 18 vogelsoorten één territorium vastgesteld; zie het bovenstaande overzicht om welke soorten het gaat. De Cetti's zanger, een landelijk sterk toegenomen vogel in de buurt van water met dichte weelderige begroeiing, is een nieuwe soort voor het Noorderbos. De middelste bonte specht is ook een nieuwe broedvogelsoort in het Noorderbos. In de oudere bossen van onder andere Brabant neemt de soort al vanaf 1990 met 5% per jaar toe. In de laatste 15 jaar is de soort verdubbeld. Ook in het Quirijnstokpark is hij dit jaar gezien. De spechten doen het sowieso goed in deze omgeving. Vier van de 5 spechtensoorten van Brabant broedden dit jaar in het Noorderbos. Alleen de zwarte specht is er in 2023 niet bij. Vier keer eerder in de reeks broedde deze zwarte gigant in het Noorderbos. De groene en de grote bonte specht zijn in alle jaren van deze 21-jarige reeks broedvogel in het gebied.



De Noorderplas.

De Noorderplas, moerasgas en watervogels

De Noorderplas is gegraven voor het zand, om onder andere de noordelijke randweg om Tilburg aan te leggen. Na de opening van het Noorderbos in 2003 is aan de randen van de plas zand terug gestort om verzakking van de oevers tegen te gaan. Later hebben de zandstortingen grote vormen aangenomen. Van 2008 tot 2018 zijn grote hoeveelheden 'laagwaardig' zand en veel slib met dikwijls plantaardig materiaal in de plas gestort. Het geheel was zeer commercieel opgezet met weegbrug en aangelegde stortwallen tot ver in de plas. Na het eindigen van de zandstortingen is het zand gelijkmatig over de bodem verdeeld en werden de oevers natuurvriendelijk ingericht. De diepte van de plas is inmiddels tussen de 3 en 4 meter geworden, wat volgens de plannen de natuurwaarde zou bevorderen.

In maart 2019 is de plas opgeleverd. Ruim een half jaar erna vallen de vele bubbels op, die uit het water opstijgen. Het vele plantaardige materiaal, dat naast het zand en de vele stenen in de plas is gestort, is gaan werken. Er wordt moerasgas gevormd. Moerasgas is de benaming voor gas dat ontstaat als gevolg van zuurstofloze afbraak van organisch materiaal. Moerasgas bestaat voornamelijk uit methaan. Tot aan het verschijnen van dit verslag gaat de gasvorming door. Het verwachte herstel van de watervogelpopulatie blijft uit. De dodaars keren niet terug. Het aantal paren futen is geslonken; tot broeden komt de soort niet meer. Ook het aantal meerkoeten en waterhoenen is sterk afgenomen. Naast de grote Canadese ganzen verschijnen maar beperkte aantallen andere watervogels op de plas. De voortdurend opborrelende gassen gaan blijkbaar niet samen met het verblijven en broeden van veel watervogels. Hoe lang gaat dit duren?



Een rietkraag ontwikkelt zich aan de zuidzijde van de plas.

Riet

Ten behoeve van de ontwikkeling van riet en andere waterminnende planten zijn bij de herinrichting van de Noorderplas in het winterseizoen van 2018-2019 aan de zuidwestzijde van de plas verlaagde zones aangelegd. Door aanhoudende droogte is de groei van rietplanten maar slecht op gang gekomen. In overleg met de gemeente en de beheerder zijn de aan de plas grenzende delen waar wel langzaam maar zeker rietvegetatie ontstaat, niet gemaaid. Het huidige beeld is dat er zich nu, mede door de toegenomen regenval, een rietkraag ontwikkelt aan de zuidwestzijde van de plas. Ook op de zandplaat aan de oostkant bij de Kalverstraat is een flinke rietplaat ontstaan. Na een eenmalig maaibeurt is dit deel met rust gelaten en heeft de rietvegetatie zich kunnen ontwikkelen. Het is de locatie waar de nieuwe vogelsoort voor het Noorderbos, de cetti's zanger, zich heeft gevestigd.

Knobbelzwaan

Er zijn maar weinig vogelsoorten waarvan je kunt vaststellen dat ze werkelijk eieren leggen en jongen uitbroeden. Het is bij de BMP methode ook niet de bedoeling om daar naar te zoeken, om verstoringen te voorkomen. Bij enkele soorten zoals fuut, meerkoet, waterhoen, verschillende soorten ganzen en de knobbelzwaan is dat wel eenvoudig vast te stellen. In 2015 heeft een paar knobbelzwanen ergens op een verborgen plekje in het Noorderbos of in de buurt eieren bebroedt en zijn daar 4 jonge knobbelzwanen uitgekomen. Aan het begin van het broedseizoen van dit jaar lijkt dit ook weer te gebeuren. Aan de rand van een rietveld, goed zichtbaar vanaf de Kalverstraat, bouwt het paar een flink nest. Het bijzonder hoge water in de plas stagneerde de bouw wel een beetje, maar het nest is wel afgebouwd. Het paar is vanaf begin april in elkaars gezelschap op de plas gezien. Het mannetje verdedigt de gehele Noorderplas als zijn territorium en verjaagt alle grote watervogels. Een soepgans die hier al jaren verblijft, moet het regelmatig ontgelden. Helaas loopt het niet goed af. Na 10 juni wordt het paar niet meer gezien! Verstoring lijkt me uitgesloten, waarschijnlijk is één of zijn beide partners nog te jong!



De herstelde oeverwaluwand.

Oeverwaluw

De oeverwaluw is ook een vogelsoort die goed te volgen is. De geheel onder opgeschoten wilgen verdwenen kunstmatige oeverwaluwand (een hoop zand met een verticaal front) aan de zuidrand van de Noorderplas is in 2022 op eigen initiatief door Boomrooierij Weijtmans hersteld. Helaas is de wand in 2022 niet door oeverwaluwen bezet. In 2023 echter wel. Na wat lichte herstelwerkzaamheden door mij zijn op zaterdag 10 juni de eerste activiteiten van oeverwaluwen vastgesteld. Uiteindelijk hebben tenminste 5 paren oeverwaluwen gebruik gemaakt van de wand.



Oeverwaluw – Riparia riparia.



Meer openheid voor padden en kikkers geeft een soort als de roodborsttapuit ook weer een kans.

Roodborsttapuit

Door natuurlijke wijzingen in het Noorderbos is de roodborsttapuit na pieken van 5 en 6 broedparen uiteindelijk in 2021 verdwenen. Dat wil niet zeggen dat het slecht gaat met dit bijzondere vogeltje. In het aangrenzende agrarisch gebied vinden al enkele jaren 4 tot 6 paren roodborsttapuiten een broedplek op geschikte plaatsen. Ook aan de westkant, net buiten het Noorderbos broedt al 2 jaar een paar. Het is dan ook niet onverwacht dat de roodborsttapuit terugkeert in het Noorderbos, na aanleg van een ecologische verbindingzone ten behoeve van boomkikkers en verwanten. Meer openheid en nieuwe ruigten, daar voelt de roodborsttapuit zich weer thuis.

Bonte vliegenvanger

Van de bonte vliegenvanger zijn vorig jaar 3 en dit jaar 2 territoria vastgesteld. Dit jaar is één paar daarvan daadwerkelijk broedende in een nestkast aangetroffen.

Stabiele basis

In de lange reeks van broedvogelinventarisaties behoren in totaal 23 vogelsoorten tot de jaarlijkse broedvogels. Naast de groene en de grote bonte specht zijn dat wilde eend, waterhoen, meerkoet, houtduif, boompieper, winterkoning, heggenmus, roodborst, merel, zanglijster, kleine karekiet, grasmus, tuinfluiter, zwartkop, tjiftjaf, fitis, pimpelmees, koolmees, boomkruiper, gaai en vink. Daarnaast zijn er soorten die er bijna jaarlijks of toch zeker regelmatig broeden zoals fuut (20x), spreeuw (20x), bosrietzanger (20x), spotvogel (19x) en nog meer soorten die meer dan de helft van de jaren van de reeks tot de broedvogels van het Noorderbos gerekend kunnen worden.

Ontbrekende broedvogels

Op het overzicht ontbreken 26 soorten broedvogels, die wel eerder in de tellingenreeks in het Noorderbos broedden, maar niet in 2023.

Dodaars, ontbreekt al sinds 2016.

Blaauwe reiger, broedde 1x vorig jaar.

Mandarijneend, toevallige broedvogel in 2017.

Soepeend, onregelmatige broedvogel.

Sperwer, 1x broedvogel in 2015.

Torenvalk, in het begin van de reeks 6x broedvogel.

Patrijs, 9x broedvogel, vanaf 2009 verdwenen als broedvogel en kort daarop langzaam maar zeker uit het gehele gebied ten noorden en oosten van de stad verdwenen.

Fazant, sterk afgenomen en ontbreekt nu 2 jaar als broed- en jaarvogel. Oorzaak: het niet meer uitzetten voor de jacht in de omgeving.

Scholekster, 2x toevallige broedvogel vanuit de oostelijke agrarische gebieden.

Kleine plevier, 4x broedvogel in de tijd van de zandstortingen.

Zomertortel, 2x broedvogel, sinds 2008 niet meer waargenomen.

Zwarte specht, 4x onregelmatige broedvogel.

Witte kwikstaart, regelmatige broedvogel, 13x tot nu.

Grote lijster, 1x broedvogel in 2007.

Sprinkhaanzanger, 2x broedvogel, in 2005 en 2009.

Goudhaan, 1x broedvogel in 2016.

Matkop, onregelmatige broedvogel, 9x tot nu.

Kuifmees, onregelmatige broedvogel 3x.

Zwarte mees, onregelmatige broedvogel, 3x.

Wielewaal, onregelmatige broedvogel 3x.

Ekster, onregelmatige broedvogel 8x.

Kauw, onregelmatige broedvogel, 3x.

Groenling, regelmatige broedvogel, 13x. Sterk afgenomen naar nul dit jaar, mogelijk door ziekte.

Kneu, regelmatige broedvogel, 10x.

Goudvink, onregelmatige broedvogel, 5x.

Rietgors, broedvogel in het begin van de reeks, 3x.

Conclusie

De trend van de aantallen verschillende soorten broedvogels in de hele reeks broedvogelinventarisaties in het Noorderbos is met een gemiddelde van 43 (42,95) helemaal stabiel. De aantallen van de vastgestelde territoria, met een gemiddelde van 249 (249,38), laten een redelijk stijgende trend zien. Het aantal soorten broedvogels blijft dus gelijk en het totaal aantal broedende vogels is stijgende. De conclusie voor het broedseizoen 2023 is: "Een goed seizoen, een stabiele trend in de reeks en stijgende aantallen".

